

“ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ ΑΡΜΟΝΙΑ” και “ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ”

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΝΑΡΤΗΣΗΣ 4/4/2025

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Γλώσσα - Λογοτεχνία
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

1^ο κείμενο: Πτώση και ανάρρηση της ιδέας της προόδου

[Τασούλα Καραϊσκάκη, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23/01/2022, συντομευμένο]

«Η πρόοδος δεν είναι άλλο από τους σωρευμένους καρπούς της προσπάθειας των ανθρώπων να λύσουν προβλήματα. Υπάρχουν πισωγυρίσματα, ανατροπές. Νέα ζητήματα ανακύπτουν· πρόοδο σημειώνουμε στον βαθμό που τα λύνουμε», είπε πρόσφατα ο καθηγητής Ψυχολογίας του Χάρβαρντ Στίβεν Πίνκερ, που υποστηρίζει ότι η επιστήμη και η λογική έχουν βοηθήσει την ανθρωπότητα να επιτύχει τεράστια ηθική και υλική πρόοδο τους τελευταίους αιώνες. Κατά την τρέχουσα κρίση ερωτάται συχνά αν εξακολουθεί να πιστεύει πως ζούμε στην καλύτερη εποχή της μακρόχρονης ανθρώπινης ιστορίας. Αποκρίνεται πως ναι. «Η φύση μας μάς εμποδίζει να εκπληρώσουμε τα ουτοπικά όνειρα για έναν ιδανικό κόσμο. Θα συνεχίσουμε να συγκρουόμαστε για τις αποκλίνουσες αξίες μας. Όμως μπορούμε να βαδίσουμε μπροστά – να αναχαιτίσουμε την κλιματική αλλαγή, να περιορίσουμε την ανέχεια, τον πόνο και τη βία».

Η ρευστότητα των ξεμασκαρεμένων δεινών που θολώνει το μέλλον έφερε ξανά στο διεθνές προσκήνιο το βιβλίο «Διαφωτισμός Τώρα» που εξέδωσε ο Πίνκερ το 2018 (στην Ελλάδα κυκλοφόρησε πριν από λίγους μήνες από τις εκδόσεις Διόπτρα) όπου αναδιατυπώνει τα ιδανικά του Διαφωτισμού, της λογικής, της επιστήμης, του ανθρωπισμού, της άρνησης του σκοταδισμού, με τα λόγια και τις αντιλήψεις του 21ου αι., υποστηρίζοντας, ενάντια στον περιρρέοντα σκεπτικισμό, ότι «αν εκτιμηθούν σωστά, είναι πράγματι εμψυχωτικά, παραινετικά, ευγενή – είναι λόγος να ζεις». Αναγνωρίζει ότι ο κόσμος μας μαστίζεται από άνιση κατανομή αγαθών, φτώχεια, αρρώστιες, τυραννία, βαρβαρότητα, άγνοια, ωστόσο θεωρεί ότι έχουν εξαλειφθεί πολλές παλιές πηγές δυστυχίας. Και θα βελτιωθούμε περαιτέρω αν δεν ενδώσουμε στη μοιρολατρία, στον φανατισμό, στις διακρίσεις, στον φασισμό, στον λαϊκισμό, δηλαδή τον αντιδιαφωτισμό. Βασίζει την αισιοδοξία του σε δεδομένα, πιστεύει στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό ακτιβισμό και ανησυχεί μήπως η μη αναγνώριση της προόδου αποθαρρύνει ανθρώπινες ενέργειες προκαλώντας απόγνωση και οργή, που θα εκμεταλλευτούν τύραννοι διψασμένοι για εξουσία. [...]

Η κατάρρευση της πίστης στην πρόοδο εξαιτίας δύο παγκοσμίων πολέμων, του Ολοκαυτώματος, ολοκληρωτισμών, διέλυσε την ουτοπία της τελειότητας. Που αντικαταστάθηκε από μια περισσότερο μετριοπαθή ιδέα για ανθρώπινη βελτίωση. Διότι η αντίληψη για τη ζωή, ακόμη και στις πιο ζοφερές περιόδους, δεν ταυτίστηκε ποτέ για τους

πολλούς με έναν δρόμο στο πουθενά, αλλά με την ιδέα της γραμμικής ή σπειροειδούς πορείας προς τα εμπρός. Η ιδέα της προόδου, από τον προσωκρατικό Ξενοφάνη και τον σοφιστή Πρωταγόρα ως τον Λουκρήτιο και τον Ρουσσώ, και από τον Βολταίρο και τον Καντώ τον Φέργκιουσον και τον Χέγκελ, σφράγισε τη δυτική σκέψη, ενάντια στις αντίπαλες ιδέες της συνεχούς παρακμής. Όμως η πολυπλοκότητα και τα μεγάλα κόστη της –καταστροφή περιβάλλοντος, αιματοβαμμένοι ανταγωνισμοί– εδώ και καιρό διχάζουν. Αιτία δεινών ή μεγάλη ανθρώπινη αλήθεια; Ψευδαίσθηση ή πηγή ιδανικών και ελπίδας; Παγίδα ή μεγαλοφυΐα της καρδιάς; Η ηθική βελτίωση δεν συμβαδίζει με την υλική πρόοδο. Αντιστρόφως, ο φόβος της πτώσης στερεί από τους ανθρώπους το κίνητρο να σχεδιάζουν το αύριο. Η ιδέα μιας βιώσιμης προόδου τουλάχιστον προσφέρει ένα μέλλον στο μέλλον.

Όπως έλεγε ο φιλόσοφος της επιστήμης Καρλ Πόπερ, «στη ζωή υπάρχουν δύο είδη ανθρώπων: οι αισιόδοξοι και οι απαισιόδοξοι. Οι απαισιόδοξοι έχουν συνήθως δίκιο. Αν όμως η ανθρωπότητα έφτασε έως εδώ, αυτό το χρωστάει στους αισιόδοξους».

2^ο κείμενο: Πλεύση σε ωκεανό αβεβαιοτήτων

[Με αφορμή την έκδοση του τελευταίου βιβλίου του με τίτλο «Leçons d' un siècle de vie» (Denoël 2021), ο αιωνόβιος πλέον Εντγκάρ Μορέν (Γάλλος φιλόσοφος, 1921-) έδωσε στο περιοδικό Sciences Humaines (τεύχος Δεκεμβρίου 2021) συνέντευξη. Το απόσπασμα είναι από αναδημοσίευση στην Εφημερίδα των Συντακτών 07/02/2022]

Πήρατε μέρος σε ποικίλα πολιτικά κινήματα... Ασπαστήκατε διαδοχικά πολλές πολιτικές υποθέσεις. Εκ των υστέρων πώς βλέπετε την πολιτική σας διαδρομή;

[...]Εμαθα ότι, όσο και αν μας αρέσει να πιστεύουμε ότι είμαστε εξοπλισμένοι με βεβαιότητες και με προγράμματα, οφείλουμε να διδαχθούμε ότι όλη η ζωή είναι πλεύση σε έναν ωκεανό αβεβαιοτήτων, διαμέσου μερικών νησίδων ή αρχιπελάγων βεβαιοτήτων, όπου σταματάμε για να ανεφοδιαστούμε. Θέλω να υπογραμμίσω ότι ένα από τα μεγάλα μαθήματα της ζωής μου είναι το να πάψω να πιστεύω στη μονιμότητα του παρόντος, στη συνέχεια του γίνεσθαι και στη δυνατότητα πρόβλεψης του μέλλοντος. Από τότε που εγκατέλειψα το Κομμουνιστικό Κόμμα, είμαι ανεξάρτητος από κάθε οπαδική λογική στην πολιτική. Είμαι ένας μόνιμος σπουδαστής, ενσωματώνω νέες γνώσεις σε μια σκέψη όλο και πιο πολύπλοκη αλλά συνεκτική. Η πολύπλοκη σκέψη είναι μια σκέψη που ενσωματώνει, που προσθέτει τις ιδέες. Στα χρόνια 1969-1970, όταν έκανα ευτυχισμένες καταδύσεις στο χίπικο¹ σύμπαν της Καλιφόρνιας, ανακάλυψα το οικολογικό πρόβλημα. Δεν είχα καμιά δυσκολία να το ενσωματώσω στη δική μου αντίληψη για την ανθρώπινη ύπαρξη. Αντιλαμβανόμουν ήδη από τότε το ανθρώπινο γένος αδιάσπαστα συνδεδεμένο με το φυσικό του περιβάλλον. Αυτό το θέμα είναι τώρα στον πυρήνα των ανησυχιών μου.

Είστε απαισιόδοξος σχετικά με το μέλλον της ανθρωπότητας;

Θα περιέγραφα τον εαυτό μου ως κάποιον που επαγρυπνεί, δηλαδή είναι ανήσυχος, αλλά όχι ως απαισιόδοξο. Η πολύπλοκη σκέψη προχωράει πέρα από την αντίθεση μεταξύ πεσιμισμού² και οπτιμισμού. Η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής προκύπτει από το πρωτείο του ποσοτικού στην οργάνωση και στη διεύθυνση της κοινωνίας μας, από τον τρόπο με τον

¹ Νεανικό κίνημα στην Αμερική τη δεκαετία του '60

² Απαισιόδοξια και οπτιμισμός = αισιοδοξία. Πρόκειται και για φιλοσοφικά κινήματα.

οποίο υπολογίζουμε και μετράμε καθετί το ανθρώπινο. Για να κυβερνήσουμε, βασιζόμαστε στην εκτίμηση του ΑΕΠ³, στις στατιστικές, στις δημοσκοπήσεις. Αυτό μας καθιστά τυφλούς μπροστά σε αυτό που είναι ατομικό, υποκειμενικό, διαπνεόμενο από πάθος. Ένας λόγος καθарός και ψυχρός είναι ταυτόχρονα απάνθρωπος και παράλογος. Το ζην είναι μια τέχνη δύσκολη, όπου όλα όσα είναι πάθος πρέπει να επιτηρούνται από τον λόγο –για να μην υποκύψουμε στην παραφροσύνη–, αλλά και όπου κάθε λόγος πρέπει να διαπνέεται από ένα πάθος. Ο τεχνοκρατικός μας κόσμος τείνει να το ξεχνάει.[...]

3ο κείμενο Εκατό χρόνια μοναξιάς, Γκαμπριέλ Γκαρσία Μαρκές

[Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μαρκές. Κεντρικοί ήρωες της ιστορίας είναι τα μέλη της οικογένειας Μπουενδία, τα οποία ακολουθεί ο αφηγητής περιγράφοντας παράξενες και φανταστικές ιστορίες από τη ζωή του καθενός. Το έργο, συγχρόνως με την αφήγηση λογικών σκέψεων και περιστατικών, διακατέχεται από στοιχεία παραμυθιού.]

[...]Το Μακόντο ήταν τότε ένα χωριό με είκοσι σπίτια από πηλό και καλάμια, χτισμένα στην όχθη ενός ποταμού με διάφανα νερά, που κυλούσαν σε μια κοίτη με λείες πέτρες, άσπρες και τεράστιες σαν προϊστορικά αυγά. Ο κόσμος ήταν τόσο νεόπλαστος ώστε πολλά πράγματα δεν είχαν όνομα και για να τα αναφέρεις έπρεπε να τα δείξεις με το δάχτυλο. Κάθε χρόνο, το Μάρτη, μία οικογένεια κουρελιάρηδων τσιγγάνων έστηνε τη σκηνή της κοντά στο χωριό και με μεγάλη φασαρία, με σφυρίχτρες και νταούλια, επιδείκνυε τις καινούργιες εφευρέσεις. Στην αρχή είχαν φέρει το μαγνήτη. Ένας σωματώδης τσιγγάνος με άγρια γενειάδα και χέρια σαν σπουργίτια, που παρουσιάστηκε με το όνομα Μελκιάδες, έκανε μια εντυπωσιακή δημόσια επίδειξη του πράγματος που ο ίδιος ονόμαζε το όγδοο θαύμα των σοφών αλχημιστών της Μακεδονίας. Άρχισε να γυρίζει από σπίτι σε σπίτι σέρνοντας δύο μεταλλικές πλάκες κι όλος ο κόσμος τα έχασε βλέποντας κατσαρόλες, τηγάνια, τσιμπίδες και μαγκάλια να πέφτουν από τη θέση τους και τα ξύλα να τρίζουν, καθώς απελπισμένα τα καρφιά και οι βίδες προσπαθούσαν να ξεκαρφωθούν, κι ακόμα και αντικείμενα χαμένα από πολύ καιρό εμφανίστηκαν, για να συρθούν με εκκωφαντική αταξία πίσω απ' τα μαγικά σίδερα του Μελκιάδες.

«Τα πράγματα έχουν τη δική τους ζωή», διαλαλούσε ο τσιγγάνος με τραχιά προφορά, «φτάνει μόνο να ξυπνήσεις την ψυχή τους». Ο Χοσέ Αρκάδιο Μπουενδία, που η αχαλίνωτη φαντασία του κάλπαζε πάντα πιο μακριά από τη σοφία της φύσης, ακόμα και πέρα από τα θαύματα και τη μαγεία, σκέφτηκε πως θα μπορούσε να αξιοποιήσει αυτήν την άχρηστη εφεύρεση για να ξεριζώσει το χρυσάφι από τα σπλάχνα της γης. Ο Μελκιάδες, που ήταν τίμιος άνθρωπος, τον προειδοποίησε: «Δεν κάνει γι' αυτήν τη δουλειά». Ο Χοσέ Αρκάδιο Μπουενδία όμως δεν πίστευε εκείνη την εποχή στην τιμιότητα των τσιγγάνων. Κι έτσι αντάλλαξε το μουλάρι του κι ένα κοπάδι κατσίκια με τις δύο μαγνητικές πλάκες. Η Ούρσουλα Ιγουαράν, η γυναίκα του, που βασιζόταν σ' εκείνα τα ζώα για να καλυτερέψει το πενιχρό εισόδημα του νοικοκυριού τους, δεν κατάφερε να τον αποτρέψει.

«Πολύ γρήγορα θα μας περισσεύει χρυσάφι για να στρώνουμε το δάπεδο της αυλής», απάντησε ο άντρας της. Δούλεψε σκληρά πολλούς μήνες για να αποδείξει πως οι

³ Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Το εθνικό προϊόν ταυτίζεται με το εθνικό εισόδημα, ο συνολικό εισόδημα των μόνιμων κατοίκων (υπηκόων) μιας χώρας

ιδέες του ήταν σωστές. Εξερεύνησε σπιθαμή προς σπιθαμή όλη την περιοχή, ακόμη και το βυθό του ποταμού, σέρνοντας τις δύο σιδερένιες πλάκες και απαγγέλλοντας δυνατά το ξόρκι του Μελκιάδης.

Το μόνο που κατάφερε να ξεθάψει ήταν μια πανοπλία του δέκατου πέμπτου αιώνα, που όλα της τα κομμάτια ήταν κολλημένα σ' ένα στρώμα σκουριάς και το εσωτερικό της αντηχούσε σαν μια τεράστια κολοκύθα γεμάτη πέτρες. Όταν ο Χοσέ Αρκάδιο Μπουενδία και οι τέσσερις άντρες της εκστρατείας του κατάφεραν να διαλύσουν την πανοπλία, βρήκαν μέσα της έναν απολιθωμένο σκελετό, που είχε κρεμασμένο στο λαιμό του ένα χάλκινο φυλαχτό με μια γυναικεία μπούκλα.

ΘΕΜΑΤΑ

Α ΘΕΜΑ 20 μονάδες

Να πυκνώσετε σε ένα κείμενο 80-90 λέξεων τις απαντήσεις του συγγραφέα στο 2^ο κείμενο.

Β. ΘΕΜΑ 35 ΜΟΝΑΔΕΣ

1^ο ερώτημα 10 μονάδες

Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση τα κείμενα αναφοράς, τις παρακάτω περιόδους λόγου, γράφοντας στην κόλλα σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο, τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος**:

1ο κείμενο

1. Τα ουτοπικά ιδανικά θα πραγματοποιηθούν μέσω της ηθικής και υλικής προόδου.
2. Ο λαϊκισμός παραβιάζει τις αρχές του Διαφωτισμού.
3. Η ευρωπαϊκή φιλοσοφική σκέψη, διαχρονικά, είναι αισιόδοξη.

2ο κείμενο

4. Η κατάσταση του οπαδού περιορίζει την ελευθερία.
5. Το πάθος είναι ο κύριος όρος για την ποιοτική ζωή.

2^ο ερώτημα 10 μονάδες

Στην τελευταία παράγραφο του 1ου Κειμένου («Όπως έλεγε ο φιλόσοφος...») η συγγραφέας παραθέτει την άποψη του Κ. Πόπερ. Να την αποδώσετε πολύ συνοπτικά με δικά σας λόγια. Ποια κύρια θέση της προηγούμενης παραγράφου ενισχύει; **(μονάδες 5)** Να αξιολογήσετε την πειστικότητα του συγκεκριμένου τρόπου πειθούς που χρησιμοποιεί η συγγραφέας. **(μονάδες 5)**

3^ο ερώτημα 15 μονάδες

α) Τι δηλώνουν τα σημεία στίξης στις παρακάτω φράσεις του 1ου Κειμένου ;

i) «Διαφωτισμός Τώρα» (2η παράγραφος)

ii) (στην Ελλάδα κυκλοφόρησε πριν από λίγους μήνες από τις εκδόσεις Διόπτρα) (2η παράγραφος)

iii) –καταστροφή περιβάλλοντος, αιματοβαμμένοι ανταγωνισμοί– (3η παράγραφος)

(6 μονάδες)

β) Ποια μορφή έχει ο τίτλος του 2ου κειμένου **(3 μονάδες)**. Ποιος είναι ο επικοινωνιακός του ρόλος; **(6 μονάδες) (9 μονάδες)**

Γ. ΘΕΜΑ 15 μονάδες

Να χαρακτηρίσετε τους δύο βασικούς ήρωες που πρωταγωνιστούν στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Μαρκές (τον Χοσέ Αρκάδιο Μπουενδία και τον Μελκιάδης), τεκμηριώνοντας τις απόψεις σας με τρεις τουλάχιστον αναφορές από το κείμενο. Με ποιον συμφωνείτε περισσότερο; (περίπου 200 λέξεις)

Δ. ΘΕΜΑ 30 μονάδες

Η συντάκτρια του 1ου Κειμένου διαπιστώνει «Η ηθική βελτίωση δεν συμβαδίζει με την υλική πρόοδο».

α) Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτήν την κρίση;

β) Ποια άλλη «συνθήκη», εκτός από την υλική πρόοδο, θεωρείτε ότι συμβάλλει στην ηθική βελτίωση;

Τεκμηριώστε τις απαντήσεις σας, λαμβάνοντας υπόψη και τα Κείμενα αναφοράς 1 και 2. Το κείμενό σας (350-400 λέξεων) να έχει τη μορφή άρθρου που θα δημοσιευτεί στη μαθητική σας εφημερίδα, σε σχετικό αφιέρωμα για τον πολιτισμό.